

Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w edukacji włączającej

Jolanta Rafał-Łuniewska
Ośrodek Rozwoju Edukacji

Podkarpackie Centrum Edukacji Nauczycieli

Rzeszów, 3 października 2018 r.

zagadnienia

- Co to jest edukacja włączająca?
- Podstawy prawne edukacji włączającej.
- Organizacja kształcenia specjalnego i pomocy psychologiczno–pedagogicznej – wybrane zagadnienia
- Korzyści z edukacji włączającej.
- Uczeń ze spe a doradztwo zawodowe

Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Uczniowie z **orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego**:

- Z niepełnosprawnością:
  - niesłyszący, słabosłyszący,
  - niewidomi, słabowidzący,
  - z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją,
  - z upośledzeniem umysłowym,
  - z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera
  - niepełnosprawnościami sprzężonymi;
- Zagrożeni niedostosowaniem społecznym i niedostosowani społecznie.

Uczniowie z **opiniami** oraz inni potrzebujący pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w szczególności z uwagi na:

szczególne uzdolnienia; specyficzne trudności w uczeniu się; zaburzenia komunikacji językowej; choroby przewlekłe; sytuację kryzysową lub traumatyczną; niepowodzenia edukacyjne; zaniedbania środowiskowe związane z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny, sposobem spędzania czasu wolnego, kontaktami.

Czym jest edukacja włączająca?

- **Włączanie** rozumiane jako proces społeczny, zakłada widzenie szkoły jako ogniwa w procesie kreowania polityki społecznej, ukierunkowanej na celowe, systematyczne i zorganizowane działania zmierzające do zmiany środowiska osoby z niepełnosprawnością tak, by wyeliminować z niego przeszkody uniemożliwiające aktywny udział w życiu społecznym, by było ono jak najmniej ograniczające dla pomyślnego rozwoju zgodnie z potencjałem dziecka.

M. Czarnocka, *Edukacja włączająca - uczeń niepełnosprawny w klasie/szkole ogólnodostępnej*

Czym jest edukacja włączająca?

Inkluzja edukacyjna zaczyna się od uznania tego, że każdy z uczniów/wychowanków jest jedyny w swoim rodzaju.

Dobra edukacja włączająca to ta, która zapewni pełne uczestnictwo wszystkim uczniom, niezależnie od płci, statusu społecznego i ekonomicznego, rasy, miejsca zamieszkania, niepełnosprawności, wieku, wyznania, sytuacji życiowej czy umiejętności przystosowawczych bądź związanych z radzeniem sobie z sytuacjami trudnymi.

Edukacja włączająca odnosi się do postrzegania szkoły jako miejsca, które ma za zadanie likwidację wszystkich możliwych barier wpływających na działanie i aktywność uczniów. Dotyczy to barier mentalnych, psychologicznych, edukacyjnych, technicznych, organizacyjnych i architektonicznych, które uniemożliwiają bądź utrudniają uczniom funkcjonowanie w szkole.

Cele edukacji włączającej

Ważnym celem edukacji włączającej jest usuwanie wszelkich przeszkód utrudniających wspólne uczenie się wszystkich dzieci.

Zmierza się do pewnej przemiany szkół ogólnodostępnych.

Nie oznacza to przyjmowania do tych szkół wszystkich dzieci, lecz wiąże się **ze zmianami placówek w taki sposób, aby podchodziły do każdego ucznia w sposób jak najbardziej zindywidualizowany i elastyczny z uwzględnieniem jego potrzeb i możliwości.**

Wyzwania dla edukacji włączającej

W edukacji włączającej różnorodność stanowi wyzwanie dla nauczycieli w zakresie:

- tworzenia właściwej atmosfery w szkole sprzyjającej budowaniu relacji,
- wspierania procesu uczenia się każdego ucznia w indywidualnym tempie,
- organizowania systemu rozpoznawania potrzeb i możliwości wszystkich uczniów,
- elastycznego podejścia do nauczania w zakresie treści programowych i metod pracy,
- oceniania postępów ucznia w celu budowania motywacji i wspierania jego rozwoju,
- budowania partnerskich relacji z rodzicami.

Czym jest edukacja włączająca?

- **Edukacja włączająca** polega na tym, by szkoły/przedszkola były miejscem wspierającym i stymulującym zarówno pracowników, jak i uczniów.
- **Edukacja włączająca** polega również na szerszym budowaniu wspólnoty, rozwijaniu jej poza murami szkoły.
- Szkoły/przedszkola mogą współpracować z innymi organizacjami, instytucjami oraz wspólnotami w celu poprawy możliwości edukacyjnych i warunków społecznych w swojej okolicy.

Edukacja włączająca - indywidualizacja

- W swoich założeniach edukacja włączająca uwzględnia potrzeby każdego dziecka.
- Realizując jej cele warto planować takie działania, które prowadzą do indywidualizacji procesu kształcenia oraz umożliwiają uczenie się uczniów we współpracy w dostosowanym do ich potrzeb tempie.
- Ważne jest wykorzystanie zróżnicowanych metod i technik pracy, a także zadbanie o stworzenie warunków uwzględniających ograniczenia i możliwości poszczególnych uczniów.

W indywidualizacji nauczania ważne jest:

- **Rzeczywiste poznanie ucznia (Kwestie do rozważenia dla nauczyciela** - jak wygląda moja otwartość na poznawanie uczniów? - co w kwestii lepszego poznania uczniów mógłbym zrobić, jak planować i usprawniać obserwację uczniów w kontekście zastosowania indywidualizacji?- czy dostrzegam walor pełniejszego poznawania ucznia w zespołowej formule pracy nauczycieli i jego wpływ na szersze zastosowanie indywidualizacji nauczania?
- **Przygotowanie w danej klasie środowiska społecznego do przyjęcia i funkcjonowania ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (Kwestie do rozważenia dla nauczyciela:-** czy przykładam wagę do jakości relacji między moimi uczniami i w jaki sposób badam jakość tych relacji? - jak wygląda integracja społeczna uczniów w mojej klasie, co mogę w tej sprawie zrobić? - czy i w jaki sposób angażuję do współpracy rodziców, w jaki stopniu potrafię ich społecznie integrować w obrębie zespołu klasowego?
- **Kompetencje organizacyjne nauczyciela**
- **Nowy styl pracy nauczyciela**
- **Gruntowna analiza podstawy programowej i jej adaptacja do indywidualnych potrzeb i możliwości ucznia poprzez dostosowanie programu nauczania**
- **Zapewnienie działań terapeutycznych wobec uczniów tego wymagających skutecznym wzmocnieniem indywidualizacji nauczania**
- **Wspieranie ucznia ze SPE razem przez rodzica i szkołę**

(w załączeniu materiał do analizy przez nauczycieli)

Co możemy indywidualizować?

*„Nasza koncepcja włączenia edukacyjnego ma krótką - około czterdziestoletnią - historię, ale jakoś się zakorzeniła i zakorzeniła prawie tak, jakby zawsze tam była. Jako społeczeństwo uznajemy, że **wysokiej jakości edukacja jest prawem każdego dziecka, a włączenie społeczne jest z pewnością krokiem we właściwym kierunku. Ale to tylko krok. To nie jest miejsce docelowe...**”*

(Dempsey, 2016; GLOBI – Global Observatory for Inclusion; <http://www.globi-observatory.org>)

Edukacja włączająca przyjmuje następujące założenia:

- Niepowodzenie jednego ucznia jest niepowodzeniem wszystkich
- Jeśli szkoła nie działa dla wszystkich swoich uczniów – to nie działa

**Wysokiej jakości edukacja jest prawem
każdego dziecka**

- Dotyczy to także dzieci z niepełnosprawnością (odstępstwo od tego jest dyskryminacją).

Karta Praw Człowieka

Przekonanie, że wszystkie dzieci powinny uczyć się wspólnie wywodzi się z Karty Praw Człowieka. Podstawą edukacji włączającej jest ruch na rzecz praw dziecka oraz na rzecz równego dostępu do edukacji dla wszystkich uczniów (UNESCO, 2000).

Drugą podstawą jest przekonanie o efektywności tego modelu – przekonanie, że jest to dobry sposób na organizację szkolnictwa, korzystny dla wszystkich uczniów, również uczniów z niepełnosprawnościami, pozwalający zapewnić im optymalne środowisko do nauki.

Prawne uzasadnienie edukacji włączającej

Artykuł 23 Konwencji o prawach dziecka

1. Państwa-Strony uznają, że dziecko psychicznie lub fizycznie niepełnosprawne powinno mieć zapewnioną pełnię normalnego życia w warunkach:

- gwarantujących mu godność,
- umożliwiających osiągnięcie niezależności
- oraz ułatwiających aktywne uczestnictwo dziecka w życiu społeczeństwa.

Konstytucja RP

- Art. 32. 1. Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.
- 2. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny.

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych
sporządzona w Nowym Jorku
dnia 13 grudnia 2006 r.
(Dz. U. z 2012r., poz. 1169)
Podpisana przez Polskę w 2012 roku

Zasady ogólne

- (a) Poszanowania dla godności osobistej, indywidualnej autonomii, w tym swobody dokonywania własnych wyborów oraz poszanowania dla niezależności jednostki;
- (b) Niedyskryminacji;
- (c) Pełnego i efektywnego uczestnictwa w życiu społecznym i integracji społecznej;
- (d) Poszanowania dla odmienności oraz akceptacji osób niepełnosprawnych jako mających wkład w różnorodność rodziny ludzkiej i w człowieczeństwo;
- (e) Równych szans;
- (f) Dostępności;
- (g) Równości pomiędzy kobietami i mężczyznami;
- (h) Poszanowania dla rozwijającego się potencjału dzieci niepełnosprawnych i poszanowania prawa dzieci niepełnosprawnych do zachowania swojej tożsamości.

- Jednym z praw wymienionych w Konwencji jest **prawo do edukacji włączającej na wszystkich etapach kształcenia (art. 24)**
- Ustrój szkolny musi być gwarantem tego prawa
- **Prawo to należy jednak rozumieć w szerszym aspekcie innych praw**, np. prawa do dostępu do informacji, poruszania się, niezależnego życia, bycia częścią społeczeństwa, prawa do pracy i określonych standardów życia
- Tylko łączne ujmowanie tych praw jest szansą na realną zmianę sytuacji osób z niepełnosprawnością
- Brak lub powierzchowna wiedza nauczycieli o Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych utrudnia skuteczne włączanie

Artykuł 24 Edukacja

1. Państwa-Strony uznają prawo osób niepełnosprawnych do edukacji. Mając na celu realizację tego prawa bez jakiejkolwiek formy dyskryminacji i na zasadach równości, Państwa-Strony zagwarantują system edukacji integracyjnej na wszystkich etapach edukacyjnych oraz kształcenia ustawicznego, ukierunkowany na:

(a) Pełny rozwój ludzkiego potencjału, poczucia godności i własnej wartości, oraz wzmocnienie poszanowania dla praw człowieka, fundamentalnych swobód i różnorodności członków rodziny ludzkiej;

(b) Jak najpełniejszy rozwój osobowości, talentów i kreatywności, jak również intelektualny i fizyczny osób niepełnosprawnych;

(c) **Umożliwienie osobom niepełnosprawnym efektywnego uczestnictwa w wolnym społeczeństwie.**

2. Mając na celu realizację powyższego prawa, Państwa-Strony zagwarantują, iż:

- (a) Osoby niepełnosprawne **nie będą wykluczane** z powszechnego systemu edukacyjnego ze względu na swoją niepełnosprawność, oraz, że dzieci niepełnosprawne nie zostaną wykluczone z bezpłatnej i obowiązkowej edukacji podstawowej i średniej na podstawie swojej niepełnosprawności;
- (b) Osoby niepełnosprawne **będą miały dostęp** do bezpłatnej podstawowej i średniej edukacji integracyjnej, na dobrym poziomie, na równych zasadach z innymi obywatelami w społeczności, w której żyją;
- (c) Zostaną wprowadzone racjonalne dostosowania do szczególnych potrzeb osób niepełnosprawnych;
- (d) Osoby niepełnosprawne **otrzymają wsparcie, w ramach powszechnego systemu edukacyjnego**, umożliwiające ich efektywne kształcenie;
- (e) Zostaną podjęte skuteczne środki, z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb, mające na celu maksymalizowanie rozwoju intelektualnego i społecznego, **zgodne z celem pełnej integracji**.

Ustawa Prawo oświatowe

System oświaty zapewnia:

- możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną, niedostosowaną społecznie i zagrożoną niedostosowaniem społecznym, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami;
- opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi przez umożliwianie realizowania zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych;
- dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej.

Ustawa Prawo oświatowe

- Art. 127, ust. 3. Uczniowi objętemu kształceniem specjalnym dostosowuje się odpowiednio program wychowania przedszkolnego i program nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia. Dostosowanie następuje na podstawie opracowanego dla ucznia indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego uwzględniającego zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego.

Ustawa Prawo oświatowe

- Art. 127 ust. 4. W zależności od rodzaju niepełnosprawności, w tym stopnia niepełnosprawności intelektualnej, dzieciom i młodzieży, niepełnosprawnym, zagrożonym niedostosowaniem społecznym i niedostosowanym społecznie organizuje się kształcenie i wychowanie, które stosownie do potrzeb umożliwia naukę w dostępnym dla nich zakresie, usprawnianie zaburzonych funkcji, rewalidację i resocjalizację oraz zapewnia specjalistyczną pomoc i opiekę.

Akty wykonawcze

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. z 2017 r., poz. 1578 ze zm.)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie pomocy psychologiczno–pedagogicznej w przedszkolach, szkołach podstawowych, ponadpodstawowych oraz placówkach (Dz. U. z 2017 r., poz. 1591 ze zm.).
  - **najnowsza nowelizacja tego rozporządzenia z 16 sierpnia 2018r. (Dz. U z 2018r.,poz.1647) m.in. zmienia zadania doradcy zawodowego**

Akty wykonawcze

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży (Dz. U. z 2017 r., poz. 1616).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2018 r. w sprawie wykazu zajęć prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz przez nauczycieli poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz nauczycieli: pedagogów, psychologów, logopedów, terapeutów pedagogicznych i doradców zawodowych (Dz. U. z 2018r., poz. 1601)

Akty wykonawcze

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz. U. z 2017r., poz. 1611)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli (Dz. U. z 2017r., poz. 649)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 września 2017 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych (Dz. U. z 2017r., poz. 1743)

Akty wykonawcze

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno--pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. z 2017r., poz. 1647)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (Dz. U. z 2017r., poz. 1646)

Zespołowe działanie nauczycieli

W przypadku uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi z niepełnosprawnością **rozpoznanie** prowadzone jest przez zespół ds. pomocy psychologiczno – pedagogicznej. W jego skład wchodzi wszyscy nauczyciele i specjaliści pracujący z danym uczniem.

Głównym celem pracy zespołu jest planowanie i koordynowanie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniowi. Do zadań zespołu należy w szczególności:

- ustalenie zakresu, w którym uczeń wymaga pomocy psychologiczno-pedagogicznej z uwagi na indywidualne potrzeby rozwojowe, edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne, w tym szczególne uzdolnienia;
- określenie zalecanych form, sposobów i okresu udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- zaplanowanie działań z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego i sposobu ich realizacji w przypadku uczniów kl. VII i VIII oraz w rok. szk. 2018/19 III kl. gimnazjum oraz szkoły ponadpodstawowej.

Zespołowe opracowanie IPET-u

Zespół opracowuje indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny dla ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego lub plan działań wspierających dla ucznia posiadającego opinię psychologiczną. Plan działań wspierających będzie również przygotowany dla ucznia, który został zdiagnozowany i zakwalifikowany do różnych form pomocy przez nauczycieli czy szkolnych specjalistów.

Doradztwo zawodowe dla uczniów z niepełnosprawnością a inkluzja społeczna

- Rozwój zawodowy – od przedszkola
- Niepełnosprawność – **konieczność wcześniejszych działań przed klasą VII i VIII** (wychowanie do pracy czy renty socjalnej?)
- Rozwijanie zamiłowań i zajęcia prozawodowe
- Urealnienie wyborów – wczesna diagnoza
- Orientacja w specyfice rynku pracy
- Przynależenie do zawodu
- Modele i wzorce – kontakt z osobami z niepełnosprawnością

Słabe strony i zagrożenia związane z edukacją włączającą

- Brak zrozumienia dla idei edukacji włączającej
- **Opór przed zmianą – i nauczycieli szkół masowych, i specjalnych**
- Słabe przygotowanie pedagogów z zakresu pedagogiki specjalnej
- **Brak wsparcia merytorycznego dla szkoły i nauczycieli**
- Zagrożony status zawodowy pedagoga specjalnego, a tym samym pedagogiki specjalnej jako kierunku studiów (nowe dyscypliny wg OECD) – niewykorzystanie cennych zasobów kapitału społecznego tych specjalistów
- **Negatywne doświadczenia „z integracją” przenoszone na edukację włączającą**
- Zawyżone oczekiwania wobec edukacji włączającej i brak realizmu w stanowieniu celów
- **Nieumiejętna współpraca z rodzicami; roszczeniowość rodziców**

Słabe strony i zagrożenia związane z edukacją włączającą

- Nierzetelność diagnoz w orzeczeniach o potrzebie kształcenia specjalnego
- Brak umiejętności użytecznej diagnozy funkcjonalnej (WOPFU)
- Fasadowość IPET-ów
- Koncentracja jedynie na słabych stronach dziecka
- Ukrywanie problemów szkoły i nieposzukiwanie rozwiązań i wsparcia (także poza szkołą)
- Zrzucanie winy za niepowodzenia na ucznia; „pozbywanie się” problemu razem z uczniem
- „Przymus włączania” – zamiast prawa do (optymalnego) wyboru
- Niedostrzeżenie (nadal) włączającego potencjału szkoły specjalnej – brak współpracy z doświadczonymi pedagogami specjalnymi
- Niedostrzeganie potrzeb i zasobów współpracy środowiskowej (samorządy, NGO)

Silne strony i szanse związane z edukacją włączającą

- Pogłębiona eksploracja pojęcia i możliwości indywidualizacji w kształceniu (prawdziwa indywidualizacja)
- Analiza zasobów metodycznych pedagogiki i pedagogiki specjalnej pod kątem potrzeb dziecka ze SPE / z niepełnosprawnością (metoda ośrodków pracy – nauczanie zintegrowane, metoda Montessori, techniki Freineta i in.)
- Korzystanie z widocznych efektów wczesnego wspomaganie rozwoju
- Praca w zespole (SPE)
- Świadomość celów, zasobów i potrzeb (także samokształceniowych)
- Współpraca z rodzicami
- Pokolenie „nowych niepełnosprawnych” – emancypacja i jej owoce
- Nauczyciele z niepełnosprawnością

Silne strony i szanse związane z edukacją włączającą

- Ograniczenie (niedostrzeganej i niedocenianej) dyskryminacji w edukacji i w życiu społecznym
- **Wzrost świadomości i odpowiedzialności każdego pedagoga za kwestie niepełnosprawności i inności**
- Podniesienie kompetencji diagnostycznych i metodycznych wszystkich nauczycieli
- **Diagnoza funkcjonalna wg kryteriów ICF**
- Depatologizacja w spojrzeniu na niepełnosprawność i przełamywanie stereotypów
- **Uczenie się ucznia i faktyczne odkrywanie jego mocnych stron**

- Edukacja włączająca wnosząc nową jakość do kształcenia uczniów z niepełnosprawnością wnosi także nową jakość do polskiej szkoły w ogóle
- **Wymusza nowy styl zarządzania**
- Już widoczne zmiany (choć i trudności)

Gdzie szukać aktów prawnych zawierających podstawy prawne dotyczące edukacji włączającej i jak je czytać?

- Rozporządzenia czytać łącznie z i poprzez ustawy, do których się odnoszą
- Sprawdzać aktualność wersji ustaw i rozporządzeń na stronach gov.
- <http://www.dziennikustaw.gov.pl>
- <http://prawo.sejm.gov.pl> – ISAP (internetowy system aktów prawnych; opisuje status aktu prawnego)
- Bieżące informacje: men.gov.pl
- edukacjawlaczajaca@men.gov.pl – **konsultacje!**
- <https://www.ore.edu.pl/2011/01/pracownia-specjalnych-potrzeb-edukacyjnych-akty-prawne/>

Aktualny: 2017

Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w systemie edukacji

w świetle nowych przepisów prawa oświatowego

Wsparcie dla nauczycieli i rodziców ucznia ze SPE jako podmiotów edukacji włączającej

- Wsparcie w ramach szkolnej pomocy p-p dla nauczycieli i rodziców
- Formy pomocy: porady, konsultacje, warsztaty i szkolenia
- Pomoc także w rozpoznawaniu i rozwijaniu indywidualnych możliwości, predyspozycji i uzdolnień uczniów
- Nauczyciele: wsparcie poradni p-p, WODN-ów, bibliotek pedagogicznych
- Także inne podmioty wspierają szkoły: NGO, JTS, PFRON

Najważniejsze uprawnienia rodziców ucznia z niepełnosprawnością w systemie edukacji włączającej oraz wspieranie ich w decyzjach dotyczących kształcenia ich dziecka

- Wnioskowanie do dyrektora szkoły o odroczenie obowiązku szkolnego
- Wybór rodzaju szkoły: specjalna, integracyjna, ogólnodostępna (włączająca)
- Odwołanie się od treści orzeczenia poradni p-p
- Złożenie (lub niezłożenie) orzeczenia w szkole
- Wybór ścieżki kształcenia dziecka / kolejnych szkół i ich profilu
- Współuczestnictwo w tworzeniu IPET i WOPFU – otrzymanie ich kopii (także pełnoletni uczeń) [dokumentować zaproszenia!]
- Inicjowanie, współpraca w organizowaniu i udzielaniu pomocy p-p
- Współudział w analizie funkcjonowania ucznia uwzględniającej efekty udzielanej dotychczas pomocy p-p w szkole przed wydaniem przez pp-p opinii o zindywidualizowanej ścieżce kształcenia
- Zgoda na przeprowadzenie diagnozy i wskazanie sposobu rozwiązania problemu ucznia, gdy dotychczasowe działania są nieefektywne
- Pisemna informacja o formach pomocy p-p, którymi objęto ucznia, okresie udzielania oraz wymiarze godzin

Formy wsparcia edukacyjnego i psychospołecznego dla uczniów ze SPE

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r.

Prawo oświatowe:

Art. 1. System oświaty zapewnia w szczególności:

5) dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej;

6) możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną oraz niedostosowaną społecznie, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami;

Szkoła musi zapewnić:

- 1) realizację **WSZYSTKICH** zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego;
- 2) warunki do nauki, sprzęt specjalistyczny i środki **dydaktyczne**, odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne dzieci lub uczniów;
- 3) **zajęcia specjalistyczne**;
- 4) inne zajęcia odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne dzieci lub uczniów, **w szczególności zajęcia rewalidacyjne, resocjalizacyjne i socjoterapeutyczne**;
- 5) **integrację dzieci lub uczniów ze środowiskiem rówieśniczym**, w tym z dziećmi lub uczniami pełnosprawnymi;
- 6) **przygotowanie uczniów do samodzielności w życiu dorosłym**.

Wsparcie dla ucznia ze SPE bez i z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego - w szkole / przedszkolu / placówce...

...każde dziecko / uczeń wymagający pomocy powinien ją otrzymać, ale inne są możliwości wspierania w przypadku:

- uznania specjalnych potrzeb edukacyjnych (uczeń z opinią ppp lub nawet bez): **pomoc psychologiczno-pedagogiczna, zajęcia rozwijające uzdolnienia**
- uznania potrzeby kształcenia specjalnego (uczeń orzeczeniem o pks): **IPET, WOPFU, rewalidacja indywidualna + dodatkowy nauczyciel + pomoc psychologiczno-pedagogiczna + ew. zajęcia rozwijające uzdolnienia**
- uznania niepełnosprawności (uczeń z orzeczeniem o niepełnosprawności): **świadczenia materialne i niematerialne z pomocy społecznej (w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze – SUO)**
- w przypadku niepełnosprawności sprzężonej – **lepsze „przeliczniki”, np. większa subwencja oświatowa, liczba godzin rewalidacji, liczebność zespołu klasowego**

Kształcenie w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych – dodatkowy nauczyciel:

§ 7. 2. W przedszkolach ogólnodostępnych, innych formach wychowania przedszkolnego i szkołach ogólnodostępnych, w których kształceniem specjalnym są objęci **uczniowie posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na autyzm, w tym zespół Aspergera, lub niepełnosprawności sprzężone**, zatrudnia się dodatkowo:

1) **nauczycieli posiadających kwalifikacje z zakresu pedagogiki specjalnej w celu współorganizowania kształcenia uczniów niepełnosprawnych lub specjalistów** lub

2) **asystenta nauczyciela lub osoby**, o której mowa w art. 15 ust. 2 ustawy, prowadzących zajęcia w klasach I–III szkoły podstawowej, lub asystenta wychowawcy świetlicy, o których mowa w art. 15 ust. 7 ustawy, lub

3) **pomoc nauczyciela**

– z uwzględnieniem realizacji zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego

Dla kogo i kiedy zajęcia indywidualne – dla kogo i kiedy nauczanie indywidualne lub zindywidualizowana ścieżka kształcenia?

- Zajęcia (specjalistyczne) indywidualne lub w małych grupach dla uczniów ze SPE, wynikające z rozporządzenia MEN w *sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej*
- Zindywidualizowana ścieżki kształcenia dla uczniów, którym stan zdrowia umożliwia uczęszczanie do szkoły, ale powoduje trudności w funkcjonowaniu w danej placówce (bez orzeczenia o pks) - mogą mieć także organizowane indywidualnie część zajęć edukacyjnych (rozporządzenie – j.w.)
- Rewalidacja indywidualna – dla uczniów z niepełnosprawnością posiadających z orzeczenie o pks

Rola szkoły i wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia (WOPFU) w rozpoznaniu potrzeb edukacyjnych ucznia – zakres WOPFU:

- 1) indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne, mocne strony, predyspozycje, zainteresowania i uzdolnienia ucznia
- 2) w zależności od potrzeb, zakres i charakter wsparcia ze strony nauczycieli, specjalistów, asystentów lub pomocy nauczyciela
- 3) **przyczyny niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu ucznia, w tym bariery i ograniczenia** utrudniające funkcjonowanie i uczestnictwo ucznia w życiu przedszkolnym lub szkolnym, a w przypadku ucznia realizującego wybrane zajęcia wychowania przedszkolnego lub zajęcia edukacyjne indywidualnie lub w grupie liczącej do 5 uczniów, zgodnie ze wskazaniem zawartym w programie – także **napotykanne trudności w zakresie włączenia ucznia w zajęcia realizowane wspólnie z oddziałem przedszkolnym lub szkolnym**, a w przypadku innej formy wychowania przedszkolnego – wspólnie z grupą, oraz efekty działań podejmowanych w celu ich przezwyciężenia.

Min. 2 razy do roku!

IPET i zajęcia rewalidacyjne

§ 6. 1 – określa wymagania, jakie powinien spełniać IPET

§ 6. 2. W ramach zajęć rewalidacyjnych w programie należy uwzględnić w szczególności rozwijanie umiejętności komunikacyjnych przez:

1) naukę orientacji przestrzennej i poruszania się oraz naukę systemu Braille'a lub innych alternatywnych metod komunikacji – w przypadku ucznia niewidomego

2) naukę języka migowego lub innych sposobów komunikowania się, w szczególności wspomagających i alternatywnych metod komunikacji (AAC) – w przypadku ucznia niepełnosprawnego z zaburzeniami mowy lub jej brakiem

3) zajęcia rozwijające umiejętności społeczne, w tym umiejętności komunikacyjne – w przypadku ucznia z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera

[mogą być też inne, jeśli wynikają z orzeczeń i IPET, a nie zawierają się w zajęciach specjalistycznych]

§ 6. 1. Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny, o którym mowa w art. 127 ust. 3 ustawy, zwany dalej „programem”, określa:

- 1) zakres i sposób dostosowania** odpowiednio programu wychowania przedszkolnego oraz wymagań edukacyjnych, do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia, w szczególności przez zastosowanie odpowiednich metod i form pracy z uczniem

- 2) **zintegrowane działania nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem**, a w przypadku ośrodków, o których mowa w § 2 ust. 1 pkt 5–9 – także wychowawców grup wychowawczych prowadzących zajęcia z wychowankiem w tym ośrodku, **ukierunkowane na poprawę funkcjonowania ucznia, w tym – w zależności od potrzeb – na komunikowanie się ucznia z otoczeniem z użyciem wspomagających i alternatywnych metod komunikacji (AAC), oraz wzmacnianie jego uczestnictwa w życiu przedszkolnym lub szkolnym**, w tym w przypadku:
- a) ucznia niepełnosprawnego – działania o charakterze **rewalidacyjnym**
  - b) ucznia niedostosowanego społecznie – działania o charakterze **resocjalizacyjnym**
  - c) ucznia zagrożonego niedostosowaniem społecznym – działania o charakterze **socjoterapeutycznym**

- 3) formy i okres udzielania uczniowi **pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiar godzin**, w którym poszczególne formy pomocy będą realizowane, zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 47 ust. 1 pkt 5 ustawy;
- 4) **działania wspierające rodziców** ucznia oraz – w zależności od potrzeb – **zakres współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli, organizacjami pozarządowymi, innymi instytucjami oraz podmiotami** działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży, a w przypadku przedszkoli, innych form wychowania przedszkolnego, szkół i oddziałów, (...) również ze specjalnymi ośrodkami szkolno-wychowawczymi, młodzieżowymi ośrodkami wychowawczymi i młodzieżowymi ośrodkami socjoterapii;

- 5) zajęcia rewalidacyjne, resocjalizacyjne i socjoterapeutyczne oraz inne** zajęcia odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne ucznia, a także:
- a) **w przypadku ucznia klasy VII i VIII szkoły podstawowej, branżowej szkoły I stopnia, liceum ogólnokształcącego i technikum – zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego**
  - b) zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu realizowane w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 47 ust. 1 pkt 5 ustawy;

- 8) w zależności od **indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych** ucznia **wskazanych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego lub wynikających z wielospecjalistycznych ocen**, o których mowa w ust. 4 lub 9 – wybrane zajęcia wychowania przedszkolnego lub zajęcia edukacyjne, które są realizowane **indywidualnie z uczniem lub w grupie liczącej do 5 uczniów.**

Wczesne rozpoznanie możliwości psychofizycznych ucznia

Doradztwo edukacyjno-zawodowe ukierunkowane na wczesne rozpoznanie i ocenę możliwości psychofizycznych młodego człowieka jest szczególnie ważne w pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Kluczowym jest tu odpowiednie wykorzystanie potencjału uczniów, czyli w zależności od potrzeb – wyrównywanie deficytów, bądź rozwijanie ponadprzeciętnych zdolności, jak również kształtowanie odpowiednich relacji z otoczeniem (relacje z rówieśnikami, wspólnota ze społeczeństwem, poczucie przydatności), akceptacja siebie i poczucie własnej wartości.

Ponadto istotne jest **określenie ograniczeń zdrowotnych ucznia** przy wyborze szkoły/zawodu lub poszukiwanie możliwości rozwoju ponadprzeciętnych zdolności.

Warto podkreślić, że **ostateczna decyzja dotycząca planowania przyszłości należy do ucznia i jego rodziców**. Ponadto należy pamiętać, że w kwestiach medycznych i dotyczących przeciwwskazań do nauki i wykonywania zawodu kompetentni w orzecznictwie są wyłącznie tzw. lekarze medycyny pracy, a nie doradcy zawodowi.

Kształtowanie kompetencji kluczowych wśród uczniów - zadaniem współczesnej szkoły

Kompetencje kluczowe są niezbędne uczniom do samorealizacji w dorosłym życiu, aktywności społecznej i uzyskania szans na rynku pracy w społeczeństwie opartym na wiedzy.

Zaangażowanie wszystkich nauczycieli ma ogromne znaczenie w realizacji zadań preorientacji zawodowej czy doradztwa edukacyjno-zawodowego. Nauczyciel, dzięki codziennym kontaktom z uczniami zna ich zainteresowania, cechy osobowości, warunki rozwoju, efektywność procesów poznawczych. Ma wiedzę o środowisku ucznia i jego sytuacji rodzinnej. Zna także specjalne potrzeby edukacyjne ucznia.

Dlaczego wybór zawodu jest tak istotny szczególnie dla ucznia ze SPE?

- Wybór zawodu to bardzo ważna decyzja w szczególności w odniesieniu do ucznia z niepełnosprawnością.
- Uczniowie z niepełnosprawnością mają zwykle, choć w różnym stopniu i zakresie, ograniczoną zdolność do pracy na skutek obniżenia sprawności funkcjonalnej organizmu, co oznacza, że może być **im trudniej samodzielnie ocenić swoje możliwości zawodowe i szanse na rynku pracy.**
- Podjęcie niewłaściwej lub przypadkowej decyzji zawodowej ma dla osób z niepełnosprawnością daleko poważniejsze konsekwencje niż dla pełnosprawnych (narażenie na zbędny wysiłek związany z uzyskaniem kwalifikacji zawodowych, który następnie nie owocuje możliwością podjęcia pracy może prowadzić do rezygnacji z dalszej rehabilitacji zawodowej i aktywności zawodowej).

Wybór właściwego zawodu dla ucznia ze SPE

zgodnego z aspiracjami, możliwościami zdrowotnymi i intelektualnymi, zdobycie go przez różne formy edukacji lub kształcenia pozaszkolnego może być **podstawą do rehabilitacji społecznej i zawodowej, do osiągnięcia zaradności, samowystarczalności, do pełnego wchodzenia w role społeczne i rodzinne.**

Wielu teoretyków rehabilitacji – właśnie **adekwatnemu wykształceniu i zatrudnieniu** przypisuje ogromną rolę w całym procesie rehabilitacji i integracji społecznej. To nie tylko zwiększona niezależność ekonomiczna, lecz także uczestnictwo w życiu społecznym, kontakty nie tylko zawodowe, poczucie przydatności i wspólnoty ze społeczeństwem.

Przełamywanie stereotypów

Osoba z niepełnosprawności w ciągu swego życia narażona jest na różne zagrożenia. Jedne odnoszą się do ograniczeń związanych z niepełnosprawnością, inne do zaburzonych relacji z otoczeniem społecznym.

Można powiedzieć, że osoba taka może przechodzić wiele kryzysów, począwszy od braku ufności, zwątpienia, wstydu, izolacji, stagnacji do poczucia niższości. Jednak te **trudne doświadczenia, przy mądrym wsparciu innych, mogą powodować wzrost aktywności i dążenie do ich przewyciężenia.**

Osoba z niepełnosprawnością może prowadzić aktywne życie, starać się osiągać sukcesy i realizować własne pragnienia. Należy **przełamywać stereotypy w postrzeganiu niepełnosprawności**, zorientowane na rejestrację ograniczeń i słabości, z góry pozbawiając osoby z deficytami szans samorealizacji – na **podejście poszukujące dostępnych możliwości, które są w ich zasięgu.**

Problemy z wyborem dalszej nauki

mają zwłaszcza ci uczniowie, którzy z różnych powodów nie mogą, bądź nie chcą kontynuować nauki w liceach czy technikach, a jednocześnie nie potrafią znaleźć dla siebie oferty w szkołach typu zawodowego.

Uczniowie ci wymagają szczególnej pomocy w zakresie poradnictwa szkolnego i zawodowego.

Doradcy zawodowi w szkołach i poradniach psychologiczno–pedagogicznych mają, poprzez kontakty z rodzicami, nauczycielami oraz własny warsztat diagnostyczny (rozmowy, badania specjalistyczne, analizy), okazję rozpoznania potencjalnych możliwości każdego wymagającego porady i zgłaszającego się po nią ucznia.

Rolą doradcy jest:

- towarzyszyć uczniom w dokonywaniu wyborów,
- służyć im radą i informacją,
- tworzyć mapę możliwości,
- określić warunki zdawania egzaminów,
- preferencje w przyjęciu do szkoły ponadpodstawowej,

ale przede wszystkim **ocenić czy zdołają kontynuować naukę w wybieranej szkole i ukończyć ją z pozytywnym wynikiem.**

Wspólny wybór, zaakceptowany przez ucznia i jego rodziców jest okazją do wytworzenia w uczniu gotowości do kontynuowania nauki.

Ważną cechą doradzającego w tych relacjach jest jego **elastyczność**, tzn. sprawdzania różnych rozwiązań problemów dla każdego ucznia. Czasami doradca musi znaleźć odwagę na to, aby ogłędnie, ale wyraźnie przedstawić ograniczeni, jeżeli uczeń „kurczowo trzyma się” jakiegoś nierealnego marzenia.

Ciągłość i elastyczność działań z zakresu orientacji zawodowej

Szkoła ponadpodstawowa, w tym branżowa I i II stopnia (wcześniej zawodowa) czy technikum winna kontynuować i poszerzać działania w zakresie orientacji zawodowej, w celu właściwego przygotowania ucznia do prawidłowego funkcjonowania i adaptacji zawodowej na otwartym, bądź wspomaganym rynku pracy.

Służą temu programy w ramach wyrównywania szans edukacyjnych, ale podstawą powinno być profesjonalne działanie na terenie szkoły ponadpodstawowej, która ma optymalne możliwości **pełnej diagnozy ucznia, monitorowania jego postępów edukacyjnych, preferencji osobistych i analizy funkcjonowania zawodowego.**

Zmierzając do lepszego przygotowania młodzieży ze specjalnymi potrzebami do życia społecznego i zawodowego, w procesie edukacji należy uwzględnić **potrzebę współpracy z pracodawcami.**

Z punktu widzenia efektywności doradztwa edukacyjno-zawodowego ważne wydaje się jego monitorowanie oraz badanie losów absolwentów danej szkoły.

Podsumowanie:

Niezależnie od formy kształcenia (szkoła specjalna, integracyjna, edukacja włączająca w szkole ogólnodostępnej) należy stwarzać możliwości korzystania z dostosowań zarówno w zakresie treści programowych z przedmiotów ogólnokształcących jak i zawodowych w takim stopniu, by absolwent mógł przystąpić do egzaminów zewnętrznych potwierdzających kwalifikacje zawodowe. Jeżeli możliwe jest dostosowanie zakresu treści programowych, form, metod, to ważne byłoby, poza wydłużeniem czasu zdawania, również **przystosowanie egzaminu zewnętrznego.**

Uczniowie ze spe winni mieć możliwość wyboru edukacji ponadpodstawowej ogólnodostępnej lub specjalnej uwzględniającej w większym stopniu dostosowanie metod i form pracy z uczniami z niepełnosprawnością.

Ukończenie szkoły daje im bowiem większe szanse na integrację społeczno-zawodową, w tym usamodzielnienie życiowe i zawodowe.

Rekomendacje

- Istotna wydaje się dostępność uczniów do doradztwa edukacyjno-zawodowego, szczególnie ucznia z niepełnosprawnością, który ma swoją specyfikę (zajęcia indywidualne i grupowe) zarówno na etapie szkoły podstawowej, jak i ponadpodstawowej.
- Dzięki kreowaniu nowych szans na rozwój zawodowy wszystkich uczniów lepiej zostanie wykorzystany ich potencjał, wiedza i umiejętności. Jest to szczególnie istotne z punktu widzenia współczesnego rynku pracy i gospodarki opartej na wiedzy, a także *strategii uczenia się przez całe życie*. Tylko systematyczna i stała praca doradców zawodowych/nauczycieli-doradców z uczniami, w tym ze SPE może prowadzić do tworzenia spójnego rynku pracy.
- Warto zwrócić uwagę, że nowe rozwiązania dotyczące systemu doradztwa edukacyjno-zawodowego winny dostosowywać się do ucznia, a nie odwrotnie (cenne wydaje się tu zastosowanie ICF).
- Bardzo ważnym staje się szukanie rozwiązań systemowych na styku edukacji i aktywności zawodowej uczniów z niepełnosprawnościami.